

A Magyar Gyermekirodalmi Intézetért

A gyermekek olvasási szokásainak „módosulása” egyre nagyobb aggodalommal tölti el a gyermekkönyvtárosokat. Napi munkájuk során keserűen tapasztalják: a gyerekek köréből évről évre kevesebben veszik igénybe szolgáltatásaikat. S ugyancsak szomorú tényként élik meg, hogy még a könyvtárba járók olvasmányválasztására is a fejlődésbeli elmaradottság, az infantilizálódás az általánosan jellemző. Az olvasás mennyiségi és minőségi változása – az elmúlt két évtizedben – riasztó mértékben vált kedvezőtlenebbé.

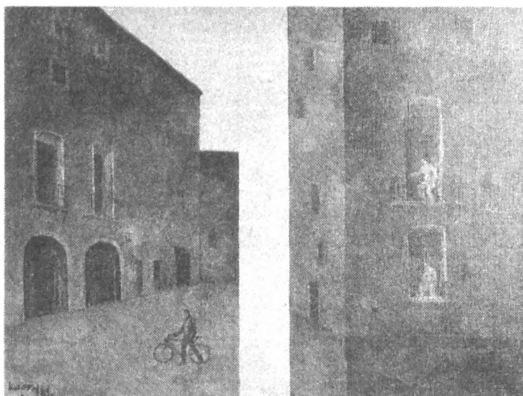
A könyvtárakban észlelhető tünetek szakszerű leírására, az okok feltárására nem a gyakorló könyvtárosok, hanem a kutatók hivatottak: az olvasáslélektannal, olvasáspedagógiával és a gyerekek irodalmával foglalkozó szakemberek, tudósok. Azt gondolnánk, hogy a tények vizsgálata (éppen fontosságuk miatt) a hazai kutatási programokban kiemelten kaptak helyet. Nem így történt. Csupán néhány ember – belső indíttatású – kutatói próbálkozásáról, heroikus erőfeszítéséről beszélhetünk. *Nagy Attila, Kádárné Fülöp Judit, Fioláné Komáromi Gabriella* – s mondhatjuk: teljes a

névsor. Ugyanakkor külföldön e kérdéskör vizsgálatára intézmények sora alakult. Új egyetemi és főiskolai tanszékek jöttek létre, ahol olvasásszociológiát oktatnak és kutatnak. Önálló ifjúsági irodalmi intézetek és olvasáspedagógiai társaságok szerveződtek az olvasási eredmények mérésére és nyomonkövetésére. Tevékenységük következtében nagy lendületű olvasáspedagógiai kampány alakult ki. Hihetetlenül eredményesen.

Ettől a fejlődéstől Magyarország elmaradt. Az említett kutatók egész tudományterületek összefogására kényszerülnek – intézményi háttér és utánpótlásképzés nélkül. Mindebből következően: a kívánt hatás híján. S „természetesen” olvasáspszichológiai tanszékünk sincs. Sőt: az olvasást irányító, az olvasásra nevelő, azt megszerettetni kívánó pedagógusok és könyvtárosok tanácsalanságát még növeli, hogy a felsőoktatási tananyagból törölték a gyermek- és ifjúsági irodalomismeretet. A közelmúltban megszüntették az egyetlen gyermekkönyvkritikai fórumot, a *Könyv és Nevelést* is!

Folytatva a hazai „ellenpéldákat”: A gyermekirodalommal, történetével, esztétikai kérdéseivel foglalkozó irodalomtörténész nehezebb helyzetben van, mint a felnőttek irodalmát kutató, mert a hungarikának ez a része különböző gyűjteményben elszórtan, feltáratlanul lappang. A hiányok között szerepel, hogy a tájékozódáshoz és tájékoztatáshoz elengedhetetlenül fontos magyar gyermekirodalmi lexikon szerkesztésének még a gondolatával sem találkozhatunk. (Ennek keserves tanulságául csak egy példa: van olyan ifjúsági író, aki 100 könyvet írt, s pontos életrajzi adatai ismeretlenek.)

Nem tagadom, e témakörök fontosságát többször deklaráltan elismerték, valójában nem kapott kellő hazai figyelmet. A kutatásnak sem irányítója, sem szervezője, sem összefogó-

ja nincs. Művelődési intézményhálózatunkból hiányzik egy gyermekirodalommal, olvasáspedagógiával, a gyermekek és az ifjúsági olvasásszociológiával és –pszichológiával foglalkozó intézet.

Röviden sorjáztam, mi akadályozza, hogy a gyermekkönyvtárosok – és pedagógusok – tünetfeltárására „gyógymód” szülessék, s ennek következtében kutató, pedagógus, gyermek egyaránt károsodik. Természetesen a megállapítás nem jelenti egyben a gondolatok és tettek megállapodását. A gyermekkönyvtárosok méltánytalannak érzik, hogy Európában szinte egyedül nélkülözik a nemzeti gyermekirodalmi intézetet. Elhatároztuk tehát a létrehozását, pontosabban a visszaállítását (azaz: az 1949-ben megszüntetett Magyar Irodalmi Ifjúsági Társaság életrehívását).

Kitűzött célunk eléréséhez az első lépés az volt, hogy a korszerű magyar gyermekirodalmi intézet programját, szervezeti felépítését kidolgozzuk, és helyet keressünk az intézetnek. A Gyermekkönyvtáros Szekció a külföldön hasonló intézményekben járt, azokat jól ismerő tagjaiból munkaközösséget alakított, amely néhány hónap alatt összeállította a részletes tervezetet.

Már az előkészületi munka során ésszerűnek tűnt a hazai legnagyobb gyermekirodalmi gyűjtemény birtokosát, az Országos Pedagógia Könyvtár és Múzeum vezetőit is felkeresni és megtudakolni: ha más helyre költözve bővülnek, vállalják-e ezt az új feladatkört? A válasz igenlő volt. (Felkészültünk az ellenkezőjére is: budapesti kutató útjaink során két alkalmas épületet is találtunk.)

Egy tervezet és a befogadás kinyilvánításának „birtokában” az elmúlt év júliusában *Glatz Ferenc* művelődési miniszternek röviden összefoglaltuk elképzeléseinket, s kértük támogatását. Javaslatainkat köszönettel vette, s levelünket támogató véleményével megküldte az OPKM főigazgatójának azzal, hogy az intézmény fejlesztési tervében számoljanak a feladattal, mert „az intézet működésére reális lehetőséget – ő is – az OPKM szervezetéhez kötődően” lát. 1989 őszére eljutottunk a szándéknyilatkozatig, az elvi támogatásig.

Az OPKM Zichy-kastélyba költöztetésének terve az esztendő végére valóságnak tűnt, s az intézmény vezetői – szándékukat tetté formálva – a tervdokumentációban rangjának megfelelően szerepeltették a gyermekirodalmi intézetet.

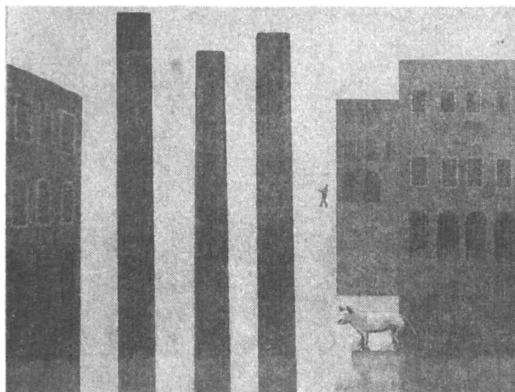
Már lezártnak is tekinthettük volna az

ügyet, ám az elképzeléseket és a megvalósítást meglehetősen magas torlaszként választotta el az anyagi akadály. A mintegy 40 ezer kötetnyi gyermekkönyv holt állományként egy pincében hevert, használatra alkalmassá tételéhez könyvtárosok kellene. Ezt s a szükséges kutatói státuszok bérét a könyvtár képtelen kigazdálkodni. A gyarapítási keret emelése is szükséges, hogy a gyűjtemény hiányait pótolják, s a kutatói bázishoz szükséges folyóiratokat is beszerezhessék. Saját erőből azt sem tudják megoldani. Márpedig az intézet működőképességéhez ezek az évekre kiterjedő előmunkálatok (a hely kialakítását megelőzve) elmaradhatatlanok!

Hogy immár közös törekvéseink valóra válhassanak, újabb és szélesebb körű összefogás vált szükségessé. A Gyermekkönyvtáros Szekció most már nem a tartalmi kérdések egyeztetésére, hanem a létrehozás módjának kidolgozására hívott össze tanácskozást Gárdonyba, 1990. február 28–március 1. között. Kérte mindazokat a gyermekkönyvtárosokat és kutatókat, akik gondolataikkal, elképzeléseikkel segíthetik a megvalósulást, jöjjenek el. Az első napon az OPKM-tervét s a kutatók javaslatait meghallgatva szűkebb bizottság rögzítette a taktikai lépések sorát. Majd *Fogarassy Miklóst* bizta meg, foglalja irásba is az elhangzottakat: fogalmazza meg részletesen az állásfoglalást, a felhívást.

A második nem plenáris ülésen a „Magyar gyermek: magyar olvasó?” szövegét vitattuk meg, s még akkor csatlakoztak hozzánk a jelenlévő szekciók és szervezetek képviselői.

Másfél év belső szakmai eseményeit zárja, és egy új társadalmi mozgalomra szólít fel a gár-

donyi „állásfoglalás és tervezet”, amelyhez – reméljük – tettekre is ösztönző akaratukkal csatlakoznak mindazok – egyének és szervezetek –, akiknek fontos, hogy a magyar gyerekek

– felnőve – olvasó-művelődő, az értékeket nyitottan, örömmel befogadó, tehát *írástudó* emberek legyenek.

Pápayné Kemenczey Judit

Magyar gyermek: magyar olvasó?

Állásfoglalás és tervezet a gyermekek olvasásának ügyéről

Állásfoglalás. Sokan, sokféle szemszögből vizsgálva mondják – s igazuk van! – súlyos *krízisben* vagyunk. Ennek egyik riasztó tünete, hogy gyermekeink mind nagyobb hányada nem szeret, nem tud elég jól olvasni. Az elmúlt években az általános iskolát végzett tanulók *egyharmada a saját tankönyvét nem tudta* tisztességesen elolvasni, tehát megérteni sem. A helyzet tagadhatatlanul válságos.

Köztudott, hogy a beszélt és írott magyar nyelv szellemi/izlésbeli színvonala az elmúlt évtizedekben egyre gyorsuló ütemben szállt alá, a romlás tünete szinte „égre kiáltanak”. E folyamat megállítására, türelmes, sok-sok munkával járó megfordítása nyelvészek, írók, újságírók, kiadók, terjesztők, népművelők, színészek, minden felelősen élő és gondolkodó felnőtt ember gondoljai közé kell hogy tartozzának. Mi – az alábbi állásfoglalás megfogalmazói – a gyermekek olvasásának előmozdításával hivatászerűen foglalkozó gyermek- és iskolai könyvtárosok, olvasáskutatók, gyermekkönyvkiadói szakemberek, írók, pedagógusok és a témakörben érintett irodalmárok – arra a meggyőződésre jutottunk: mielőbbi, összehangolt és hatékony cselekedetekre van szükség avégett, hogy a magyar olvasás ügye a holtpontonról elmozduljon.

Szakmai illetékességünkkel alátámasztva hangsúlyosan ismétéljük meg azt a köztudott tény, hogy az olvasás – mint kulturális készség és gyakorolt tevékenység – a szellemi, nyelvi művelődés, a személyiség differenciálódásának egyik alapja. Az a társadalmi közeg azonban, amely a közelmúltban egyfelől nevelt az olvasásra, másfelől le is szoktatott arról, a felnővekvő nemzedékeket több értelemben is hátrányosan befolyásolva. Az írott és az élőnyelvi

közeget klisék, nyelvi „betontelemek” árasztották el, és a sémák, a giccs, a politikum vagy akár a pornografikum területén egyaránt a nyelvi elsivárosodás jeleit lehet tapasztalni. Emellett a modern civilizációk „debilizáló” képfogyasztása, az audiovizuális médiák betörése még áldatlanabbá tette a helyzetet, egyre nagyobb arányban vonva el a felnőttekkel együtt a gyermekeket is az olvasástól, a magyar nyelven nemesen, szépen megfogalmazott kiadványoktól és az azokból meríthető információk feldolgozásától.

Tudatában vagyunk annak, hogy ez a kérdéskör sokkalta szélesebb sugarú, mint az, amiről szólunk, hiszen ügyünk a magyar oktatás- és művelődésügy seregnyi problémájával érintkezik. Mégis, abban a meggyőződésben, hogy egy nemzeti tervet bizonyos, a célokhoz vezető útszakaszok megtervezésével kell elindítani, felemeljük szavunkat, felvázolva elképzeléseinket a jelenlegi és az eljövendő fiatal nemzedékek olvasási kultúráját előbbre vivő tennivalók néhány részletéről.

A társadalom zömét alkotó, nem értelmiségi pályát választó gyermekek és fiatalok tetemes része úgy hagyja el – mint említettük – az általános, a szakmunkásképző vagy akár a szakközépiskolák padjait, hogy az olvasás egész életükben „nem lesz kenyerük”. (Számos kutatás bizonyította ezt a tény az elmúlt évtizedekben. A publikált adatok ellenőrizhető!) Amikor ezek az ifjak szülői sorba kerülnek, ezt a „nem-olvasó” magatartásukat – melyet, nem túl tetszetős kifejezéssel, az olvasáskutatók funkcionális analfabetizmusnak neveznek – tovább örökítik gyermekeiknek. Szép számmal vannak olyanok is, akiknek olyan méretűek a hátrányaik, hogy az analfabetizmus